

מאמר קדיש כהלכה ובו ח' סימנים:

[*] פתחא זעירא בענין הזמן והענין דקדיש;

[א] במעלת ה'קדיש' כי נורא הוא;

[ב] אמירת קדיש על ידי כמה בנ"א יחד;

[ג] ביאור ג' השיטות עד היכן עונים איש"ר;

[ד] כמה אמנים צריך לענות בקדיש;

[ה] אמן חטופה ואמן יתומה בקדיש;

[ו] טעם עניית 'ברוך הוא' ואמן הא' בקדיש;

[ז] הכוונה ב'אמן' בקדיש ובברכות;

[ח] פירוש עניית אמן ואיש"ר בכל כוחו;

קדיש כהלכה ~ מז"מ בענייני קדיש

[ה] אמין חטופה ואמן יתומה בקדיש;

מט. מצות הקדיש היא לשמוע מן הש"ץ יתגדל וכו', ועל זה יענה איש"ר, שאמירת 'אמן' יש"ר היא ענייה על 'יתגדל', וצריך כל אחד לשמוע ולכוון לש"ץ ואח"כ לענות אחריו, וצריך לשמוע ולכוון על מה הוא עונה.

נ. 'ומטעם זה כתב הפר"ח שאסור להרהר אפילו בדברי תורה בשעת אמירת הקדיש, שצריך לכוון הרבה בעניית הקדיש" [הביאו המ"ב ג"פ בסימן נ"ו סק"א, ובסימן ס"ח סק"ג, ובסימן קכ"ה סק"א].

נא. גם הש"ץ חובה עליו לומר יש"ר וכו' ולא יחסר שום תיבה מתיבות הקדיש, חוץ מתיבות 'אמן' שאין ש"ץ עונה, כמו שאין עונה על ברכות עצמו, רק אחרים עונים עליו, והוא יכוון לעניית הקהל על דבריו, כמבואר בסימן קס"ז, א' ברמ"א, והוא מירושלמי, או"ז, באהגר"א ודרכ"מ, שהסכימו שיש למברך לכוון לאמן שעונים על ברכתו, ודבר זה מסייע ביותר למברך להמתין בין ברכה לברכה עד לסיום האמן, שעל ידי שמשתתף בעניית האמן ומכוון לאמן, עי"ז לא מצוי שיבא לקטוע את ענייתם ולהתחיל ברכה הבאה לפני סיום עניית הציבור [וע"ע בבאה"ל 'זהמברך' שדן בדברי הירושלמי עי"ש, ומ"מ לענין מעשה כדאיים הם כל גדולי הפוסקים הנ"ל שנחוש לדבריהם שיכוון המברך לאמן שעונים הקהל על ברכתיו, עיין במ"ב ס"ק ב'] ומה שהוא אומר 'ואמרו אמן' זו היא הוראה לציבור לענות אמן ולא שהוא עונה בעצמו אמן על ברכת עצמו [שועה"ר נ"ו, ד', ומ"ב נ"ו, ב'].

נג. אמנם אין עליו חיוב לאמר יש"ר בקול רם באופן שיוכלו לעאת ממנו תיבות אלו, שהרי תיבות אלו כל הקהל אומרים אותם בעצמם ואינם יוצאים בזה מהש"ץ, ומש"כ המ"ב שם

שש"ץ יאמר יש"ר בלחש – אפשר שכוונתו לאפוקי 'יתגדל' ו'יתברך' וכל מה שמחוייב לאמר בקול רם שישמעו ויכוונו כולם לדבריו, וע"ע שועה"ר [נ"ו, ד'] שאיש"ר לקהל היא ענייה של הציבור על יתגדל ויתקדש שמיא רבא, ור"ל שהיא גם עניה וגם שבה בפני עצמו, כמבואר כל זה בדרכי משה, אבל איש"ר לש"ץ זה רק אמירת שבה ולא עניה.

נג. תיבות 'ואמרו אמן' מצטרפות לעיקר הבקשה, אם נאמרות בסמיכות ממש, ולא מאריך בהם הש"ץ הרבה, אז צריכים לענות את האמן, רק לאחר סיום תיבות 'ואמרו אמן', בתכ"ד לסיום 'ואמרו אמן'.

נד. אבל אם מאריך הש"ץ הרבה ב'ואמרו אמן', כתבו הפוסקים שלא ימתינו עליו, אלא יענו אמן מיד [מג"א ופמ"ג בסימן קכ"ד, ומ"ב בסימן נ"ו סק"ב], ויל"ב הטעם בדבר זה, לפי שתיבות 'ואמרו אמן' חזו לאיצטרופי לעיקר הבקשה כשהם נאמרים בתור 'סיומת' לבקשה, אבל כאשר מאריך בהם הרבה, השיבי כאמידה בפניע, ולא מצטרפי לעיקר הבקשה, ולפיכך, בימים הנוראים שמנגנים אי אי אי אי אי באמצע הקדיש [וסוד הניגונים גדול ועצום כידוע מספה"ק שכל הניגונים הללו מותאמים לכוונות עפ"י הסוד, מ"מ] יש לבקש מהש"ץ שיזהר שלא לנגן בין סיום הבקשה ל'ואמרו אמן', כגון בין 'ובזמן קריב' ל'ואמרו אמן' או בין 'דאמירן בעלמא' ל'ואמרו אמן', וכן בבקשות שבסוף הקדיש שלא לנגן בין 'די בשמיא' ל'ואמרו אמן' ובין 'ועל כל ישראל' ל'ואמרו אמן'. אלא ינגן בין תיבות הבקשה עצמה, כגון 'בעגלא אי אי אי אי אי אי אי אי אבל 'ובזמן קריב ואמרו אמן' ללא הפסקה, וכן ב'לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא' ש'ואמרו תיבות 'דאמירן בעלמא ואמרו אמן' בסמיכות ללא הפסקה בין דאמירן בעלמא ל'ואמרו אמן'.

קדיש כהלכה ~ מז"מ בענייני קדיש

לפז"ר, והנה לדידיה אין גם מקור להתיר לענות בשרשור עד אין קץ שאין עונים אמן על האמן אלא על ברכת הש"ץ, וב' דינים אלו הא בהא תליא כמבואר למעיין בדבריו, והמ"ב בא לתרץ כל תמיהות הגר"ז ז"ל כסדר, ותירץ זאת בבאה"ל 'מיד' עפ"י הגמרא בברכות מ"ז. ד"ל כליא לברכה עד דכליא לאמן, ולא הסתיימה עדיין הברכה עצמה שלכן מותר לענות עוד כל זמן שלא סיימו העונים לענות, ואי"ז אמן על אמן כי אם אמן על הברכה, ויסודות הבאה"ל למעשה הם דברי השועה"ר, אלא שהשועה"ר הקשה ע"ז שאין עונים אמן על אמן ונרחק משום כך, והמ"ב נשאר עם המחלף הזה של הפמ"ג, לאחר שמצא תירוץ מגמרא ברכות הנ"ל, [וכל הבאה"ל 'מיד' מיוסד על סדר דברי הגר"ז, אלא שהמ"ב בנוי ומיוסד על שועה"ר, ולפי דרכו איננו כותב ד"ל כהגר"ז וכן בהלכות שבת] ומכיון שבספק אמן יתומה אין לענות, כמבואר בבאה"ל קכ"ד ז"ש מחמירין עיי"ש לכן החוששים לדעת הפמ"ג והמ"ב לא יענו אמן לאחר תכ"ד מסיום הברכה, אם לא בשרשור שמצטרפים הם לעונים אחרים שהתחילו בזמן, דאז לכו"ע שרי לענות עיי"ש בבאה"ל, ושרשור ארוך מאד יותר משרגילות הציבור להאריך בענייתם בזה מחמיר הגר"ז ומיקל המ"ב, מטעם שלא כלתה הברכה בכה"ג, והחושש לדעת שועה"ר לא יענה אמן על זה, אלא שאין זה מצוי בימינו – ולכן לא ציינו רק את השיטה דתכ"ד, שהיא יותר קלה ללמידה בגדריה, ויש לחוש לה בענין חמור של אמן יתומה. ולפי"ז יחלקו נמי בקדיש, שלגר"ז גם כשאוחזים ב'מברך' או עוד קצת אח"כ, לפעמים יתכן שיוכל לענות גם ה'אמן' של יש"ר נמי, שהרי כתב שהכל לפי ענין השיהוי, שהציבור מאריכים בענייתם, וכ"מ בדברי שועה"ר בסימן נ"ז ככל הנ"ל, ורק משום ספק אמן יתומה יש לנו להחמיר ולא לענות לאחר שעבר תכ"ד מסיום הבקשה, שהוא שיעור אמירת ג' מעיקר הדין, [או ד'] תיבות והוא כשתי שניות [ולא יותר משלש] וכמשנת"ב.

נה. בא לביהכנ"ס ושמע ציבור עונים איש"ר: אם יכול לבוון דעתו על מה הם עונים – יענה עמהם, ואם לאו – לא יענה 'אמן', שהרי כשלא יודע על מה הוא עונה – ענייתו נחשבת לאמן יתומה לדעת רש"י ותוספות וכדפסק הרמ"א ז"ל [בסימן קכ"ד, ח'], והטעם הוא לפי שנראה גנאי וקלות ראש להסכים ולהצטרף לדברים שלא יודע מה הם, גם אם משער או ברור לו שהם דברים טובים, מ"מ אי"ז מדרכי וגינוני מלכות, אלא יתחיל מ"יהא שמיא רבא מברך'.

נו. ואם הגיע כשהציבור אוחזים בסוף יש"ר כגון ב'מברך' יענה עמהם מתחילת 'יהא שמיא רבא', אבל לא יאמר 'אמן' של יש"ר, כיון שכבר עבר שיעור של תכ"ד, [דהיינו אמירת ג' תיבות של אדם בינוני, ואם כבר קודם לכן, עבר שיעור זה – לא יענה אמן מומתי שעבר שיעור של תכ"ד] שלהפמ"ג והמ"ב בכה"ג נחשב לאמן יתומה – וכמו שדקדק המ"ב בסימן נ"ז ס"ק ט' עיי"ש, להדגיש כל זאת וכשיטתו בסימן קכ"ד ס"ק ל"ד, ששיעור הזמן שאפשר להתעכב בין הברכה להתחלת העניה, הוא לא יותר מתכ"ד.

נד. ואף שיש מקילין בזה קצת יותר מתכ"ד וכדלהלן באות הבאה, מ"מ הא בספק אמן יתומה אזלינן לחומרא כמבואר בבאה"ל קכ"ד, ח' ז"ש מחמירין'.

נה. והנה השועה"ר בסימן קכ"ד, סעיף י"א מאריך בדין אמן יתומה, וסובר ועכ"פ נוטה שכל שלא התעכב 'כמו שהציבור משתהים בענייתם וא"א שייצמצמו כולם להתחיל ולהפסיק ברגע אחד' אי"ז אמן יתומה, וכזונתו שאי"ז תלוי בשיעורא דתכ"ד, אלא לפי ענין השיהוי כמה נראה קשור לברכה ולדעתו קשה לקבוע שיעור ברור בזה [וא"ש לפי"ז בחזנים המסלסלים הרבה מאד, באופן שמשמעות התיבה ניכרת, מ"מ לענות תכ"ד הוא נראה תימה קצת לפעמים, שהיה נראה יותר שבכה"ג יוכל התחיל ענייתו קצת יותר מזה שכ"ה יופי העניה שתהיה שקולה במשקל קול המברך כמבואר למתבונן

מתי עונים

אמן

בקדיש ?

**לאחר שסיים ש"ץ 'ואמרו אמן' !
ואם ענה אחרי 'ובזמן קריב' או 'דאמירן בעלמא' וכדומה,
יצא ידי הובת עניית אמן, כיון שסיים את עיקר הבקשה.**

מקורות: א"ר בסימן ג"ו סק"א באורך, ומספר המנהיג לרבינו ראב"ן מהראשונים, הביאו המ"ב [ג"ו, ב'] "שאיז הקהל עונים אמן עד שיאמר הש"ץ אמן" ע"כ. [ומש"כ מ"ב לשון 'נוהגין' רצונו להדגיש דכה"ג לא מיקרי חטופה, כיון שהסתיימה עצם הבקשה, אלא זה מדין 'גדלו להשם אתי ונרוממה שמו יחדיו' כמבואר במנהיג, וע"ע ברכות מ"ה. לא יגביה וכו' שנא' גדלו, שעניינו לכבד את המעמד ואחידותו, וה"ג לנהוג כפי הסדר שנקבע ללכתחילה, אבל מודה שימתין לאחר ואמרו אמן, ולכן העתיקו].
ואם ענה קודם יצא - כנ"ל, וכן ממש"כ המ"ב שם ובקכ"ד, ס"ק ל"ה, ממג"א ופמ"ג בסימן קכ"ד שש"ץ המאריך הרבה ב'ואמרו אמן' לא ימתינו עליו, ומבואר דבלא"ה צריך להמתין עליו. אבל בתיבות הבקשה עצמה אפילו מאריך הרבה, ימתינו לו עד שיסיים [שם].

זכור !

**אם התחיל לענות אמן קודם שסיים ש"ץ 'ובזמן קריב'
או 'דאמירן בעלמא' וכדומה - הו"ל אמן הטובה !
ולכתחילה יש להתחיל לענות אמן רק לאחר שסיים ש"ץ 'ואמרו אמן' !**

מקורות: [עייז מ"ב בסימן קכ"ד ס"ק ל' וס"ק ל"ה]

גם החזן וגם הקהל, וכן בבית - כולנו מקדישים 2 שניות בין ברכה לברכה - לעניית אמן כהלכה !

לקבלת חומר ולשאלות ניתן לפנות למכון עניית אמן כהלכה:

aamen0548410100@gmail.com